

Daniel Strand

0,01 procent

Genetik, ras och åtskillnadens metodologi

Genetiken har under det senaste århundradet haft en problematisk relation till frågan om mänskliga »raser«. Även om föreställningen om raser går betydligt längre tillbaka i historien, har den genetiska forskningen under 1900-talet bidragit till att underblåsa politiska ideologier och rörelser som utgått från att människor kan delas in i skilda biologiska grupper. Det mest uppenbara exemplet är naturligtvis det samspel mellan rasbiologi, eugenik och fascism som kulminerade med

Förintelsen och massmordet på judar, romer och andra »mindervärdiga raser«. Men även sedan nazismens brott uppdagats, eugeniken misskrediterats och FN i början av 1950-talet publicerat sin rapport om mänsklighetens enhet har många genetiker fortsatt hävda att människor låter sig kategoriseras i biologiska raser.¹ Det är knappast sant att begreppet ras förlorade sin legitimitet i och med andra världskriget: snarare än att raderas från vetenskapen blev ordet, som sociologen Troy Duster uttrycker

1. UNESCO, »Statement on Race« (1950), i *Four Statements on the Race Question* (1969). För en diskussion om begreppet »ras« inom genetiken efter andra världskriget, se Jenny Reardon, *Race to the Finish. Identity and Governance in an Age of Genomics* (2005).

saken, »levande begravt«.² Bara fem år efter evakueringen av Auschwitz publicerade immunologen William Boyd *Genetics and the Races of Man*, i vilken han i motsättning till dem som »missbrukat« rasbegreppet argumenterade för ett »vetenskapligt bruk« av ordet ras.³ Boyds bok blev startskottet för en rad vetenskapliga arbeten som under 1900-talets andra hälft lade fram typologier över de mänskliga raserna. Efterföljarna var inte bara knutna till den kontroversiella akademiska tidskriften *Mankind Quarterly*, utan fanns

även bland respekterade forskare inom populationsgenetik och fysisk antropologi.⁴

Även i de fall som ordet ras ersattes med mer tekniska begrepp som »population« eller »genetiskt kluster«, tenderade det genetiska skillnadstänkandet – idén om att människor i kraft av sin genetiska struktur tillhör separata grupper – att bestå.⁵ Ett exempel är populationsgenetikern Luca Cavalli-Sforza, vars övertygelse om att den genetiska variationen mellan individer gör det omöjligt att använda

2. Troy Duster, »Buried alive. The concept of race in science«, i Alan H. Goodman, Deborah Heath och M. Susan Lindee (red.), *Genetic Nature/Culture. Anthropology and Science Beyond the Two-culture Divide* (2003). För vetenskapshistoriska arbeten som driver tesen att rasbegreppet försvann efter andra världskriget, se exempelvis Nancy Stepan, *The Idea of Race in Science: Great Britain, 1800–1960* (1982); Elazar Barkan, *The Retreat of Scientific Racism. Changing Concepts of Race in Britain and the United States Between the World Wars* (1992).

3. William C. Boyd, *Genetics and the Races of Man. An Introduction to Modern Physical Anthropology* (1950).

4. För en kritisk diskussion av *Mankind Quarterly*, se Gavin Schaffer, »»Scientific« Racism Again?» Reginald Gates, the *Mankind Quarterly* and the Question of »Race« in Science after the Second World War«, i *Journal of American Studies* volym 41, nr 2 (2007). Även om det inte är möjligt att sammanställa en fullständig lista över efterkrigsforskare som framlagt olika ras-typologier, kan man framhålla Charleton S. Coon, *The Origin of Races* (1962); Stanley Marion Garn, *Human Races* (1965); Masatoshi Nei och Arun Roychoudhury, »Genetic Variation Within and Between the Three Major Races of Man, Caucasoids, Negroids, and Mongoloids«, i *American Journal of Human Genetics* volym 26, nr 4 (1974); Alice Mossie Brues, *People and races* (1977); Nei och Roychoudhury, »Genetic Relationship and Evolution of Human Races«, i *Evolutionary Biology* volym 14 (1982); Mark Shriver, »Ethnic-affiliation Estimation by Use of Population-specific DNA Markers«, i *American Journal of Human Genetics* volym 60, nr 4 (1997); samt Neil Risch m.fl., »Categorization of Humans in Biomedical Research. Genes, Race and Disease«, i *Genome Biology* volym 7, nr 3 (2002).

5. Flera forskare har pekat på hur införandet av begreppet »population« inom efterkrigstidens genetik tjänade som ett slags substitut för ordet ras. Även om »population« ofta har lanserats som ett ord utan anspråk på att kategorisera tydligt åtskilda människogrupper (utan snarare småskaliga »genetiska kluster«) förutsätter ordet, som Lundy Braun och Evelynn Hammonds konstaterar, existensen av ett genetiskt kollektiv som är

forts på nästa sida

ordet ras står i kontrast till hans försök att studera de »männsliga populationerna« som separata enheter.⁶ Trots att Cavalli-Sforza uppfattade sig som en antirasistisk forskare, var premisen för hans projekt Human Genome Diversity Project – en kartläggning av femhundra »etniska grupper« som representerade »världens populationer« – att biologiskt åtskilda grupper inte bara existerar, utan också låter sig kategoriseras med hjälp av genetisk analys.⁷ Att Cavalli-Sforza själv betraktade Human Genome Diversity Project som ett initiativ i syfte att underminera gamla idéer om »rena raser« hindrade inte kritiker från att anklaga honom för nykolonialism och genetisk essentialism.⁸

Molekylariseringen av ras

Begreppet ras försvann alltså inte från genetiken i samband med andra världskriget. Under en kort period kring millennieskiftet tycktes dock den nya molekylärgenetiken – utforskandet av människors arvs massa på DNA-nivå – vara på väg att skjuta det gamla rastypologiska projektet i sank. När forskarna i Human Genome Project (HGP) sommaren 2000 presenterade sin kartläggning av det männsliga genomet, ett rön som påvisade att alla människors DNA till 99,9 procent är identiskt, uttrycktes förhoppningar om att begreppet ras en gång för alla skulle förlora sin vetenskapliga legitimitet. »Den viktigaste sanningen om livet på denna jord«,

forts från föregående sida »geografiskt, språkligt eller kulturellt avgränsat, reproduktionsmässigt isolerat och relativt oförändrat under en längre tidsperiod« (Lundy Braun och Evelyn Hammonds, »The Dilemma of Classification. The Past in the Present«, i Keith Wailoo, Alondra Nelson och Catherine Lee (red.), *Genetics and the Unsettled Past. The Collision of DNA, Race, and History* (2012), s. 68). Se även Johnny E. Williams, »Talking about Race Without Talking about Race. Color Blindness in Genomics«, i *American Behavioral Scientist* volym 59, nr 11 (2015); Kimberly TallBear, *Native American DNA. Tribal Belonging and the False Promise of Genetic Science* (2013); Lisa Gannett, »The Biological Reification of Race«, i *The British Journal for the Philosophy of Science* volym 55, nr 2 (2004); Lisa Gannett, »Racism and Human Genome Diversity Research. The Ethical Limits of »Population Thinking«, i *Philosophy of Science* volym 68, nr 3 (2001).

6. Luca Cavalli-Sforza, Paolo Menozzi och Alberto Piazza, *The History and Geography of Human Genes* (1994), s. 19–20; Luca Cavalli-Sforza, »The Human Genome Diversity Project. An Address Delivered by Luca Cavalli-Sforza to a Special Meeting of UNESCO« (1994), <https://www.osti.gov/servlets/purl/505327>, hämtningsdatum 9 mars 2020.

7. Cavalli-Sforza, »The Human Genome Diversity Project«, s. 2. För en diskussion om Cavalli-Sforzas antirasism, se Reardon, *Race to the Finish* (2005).

8. För kritiken mot Human Genome Diversity Project, se Reardon, *Race to the Finish* (2005); Jonathan Marks, *Human Biodiversity. Genes, Race, and History* (1995), s. 175–176.

förklarade USA:s president Bill Clinton på HGP:s presskonferens, »är vår gemensamma mänsklighet.« En av initiativtagarna till HGP, genetikern Craig Venter, hävdade att ordet ras »saknar genetisk och vetenskaplig grund«. ⁹ Clinton och Venter hoppades med andra ord att *likheten* – det faktum att den genetiska skillnaden mellan människor var försumbar – skulle urholka de gamla idéerna om biologiska raser.

Ironiskt nog tycktes snarast det motsatta inträffa. I stället för att sätta punkt för genetikens upptagenhet av raser utlöste presentationen av det mänskliga genomet en ny diskussion om biologiska skillnader. Genetikern James Crow skrev 2002:

De flesta av [de genetiska] skillnaderna som vi ser orsakas av en mycket liten del av vårt DNA. Om det finns sex miljarder baspar [DNA] per cell, är en liten del – en tusendel av sex miljarder baspar – fortfarande sex *miljoner* baspar per cell. Det finns alltså massor av utrymme för genetisk variation mellan oss. ¹⁰

Crow tillbakavisade med andra ord uppfattningen att den hundradels procentens genetiska skillnad saknar betydelse. De faktiska skillnaderna mellan vita (*caucasian*), asiatiska och afrikanska människor motiverade enligt hans mening fortsatt bruk av begreppet ras. Under de kommande åren skulle ett antal genetiker dra liknande slutsatser. I en uppmärksamstudie i *Science* år 2002 hävdade en forskargrupp kring Human Genome Diversity Project-genetikern Marc Feldman att människor kan delas in sex »genetiska kluster« som motsvarar geografiska områden som Europa, Östasien och Afrika. ¹¹ Samma år skrev läkarna Esteban Burchard och Elad Ziv att »de senaste två årtiondenas populationsgenetiska forskning visar att den största genetiska differentieringen [...] existerar mellan kontinentalt åtskilda grupper« och att »bortseendet av ras och etniska skillnader [...] inte kan få dessa att försvinna«. ¹² År 2005 lät en forskargrupp DNA-testa ett antal vita, afroamerikanska, östasiatiska och latinamerikanska medborgare i USA. Man

9. Bill Clinton och Craig Venter citerade i N.N., »Reading the Book of Life. White House Remarks on Decoding of Genome«, i *The New York Times* den 27 juni 2000. Se även Robert S. Schwartz, »Racial Profiling in Medical Research«, i *New England Journal of Medicine* volym 344, nr 18 (2001); »Genes, Drugs and Race«, i *Nature Genetics* volym 29, nr 3 (2001).

10. James F. Crow, »Unequal by Nature. A Geneticist's Perspective on Human Differences«, i *Daedalus* volym 131, nr 1 (2002), s. 83, kursiv i original.

11. Noah A. Rosenberg m.fl., »Genetic Structure of Human Populations«, i *Science* volym 298, nr 5602 (2002).

12. Esteban Burchard m.fl., »The Importance of Race and Ethnic Background in Biomedical Research and Clinical Practice«, i *New England Journal of Medicine* volym 348, nr 12 (2003), s. 1171, 1174. Se även Risch m.fl., »Categorization of Humans in Biomedical Research« (2002).

drog slutsatsen att de »fyra genetiska kluster« som framkom genom analysen hade en »mycket tydlig koppling« till de etniska grupper som deltagarna i studien själva identifierade sig med.¹³ Året därpå föreslog den amerikanske senatorm Barack Obama – en politiker som gjort sig känd för att förespråka »färgblindhet« – att USA:s regering skulle finansiera forskning om »ras, genomik och hälsa« i syfte att undersöka hur »molekylärgenetisk screening, diagnostik och behandling kan användas för att förbättra sjukvården för etniska och rasbaserade minoriteter«.¹⁴

Snarare än att underminera biologiska idéer om rasskillnader kom den nya molekulärgenetiken således att ge näring åt dem. Betoningen av likhet gav vika för ett allt större fokus på skillnad. Själva föreställningen om att ras i första hand var en social konstruktion, skrev biologen Armand Marie Leroi i början av 2005, »håller på att undergrävas«.¹⁵ Som flera forskare har

konstaterat kom rasbegreppet under denna period att »molekylariseras«: om genetiken traditionellt sett utgått från att ras kan urskiljas genom fenotypiska attribut (som blodgrupp, skullmåt eller proteiner), antogs det nu komma till uttryck genom genotypiska variationer i människans DNA.¹⁶

Härmed öppnades också dörren för en molekylariserad rasbiologi. År 2005 frågade sig psykologen David Rowe om de nya DNA-metoderna skulle kunna påvisa intelligensskillnader mellan svarta och vita människor. »Under de närmaste decennierna«, skrev Rowe, »lär många genetiska rasskillnader upptäckas.«¹⁷ De kommande åren publicerades ett antal artiklar som i denna anda spekulerade i sambanden mellan DNA, ras eller nationalitet och fenomen som kriminalitet, impulsivitet och intelligens.¹⁸

Den molekylariserade rasbiologin kan sägas ha kulminerat 2014, då vetenskapsjournalisten Nicholas Wade gav ut

13. Hua Tang m.fl., »Genetic Structure, Self-identified Race/Ethnicity, and Confounding in Case-control Association Studies«, i *American Journal of Genetics* volym 76, nr 2 (2005), s. 268.

14. Barack Obama citerad i Duana Fullwiley, »The Molecularization of Race. Institutionalizing Human Difference in Pharmacogenetics Practice«, i *Science as Culture* volym 16, nr 1 (2007), s. 24, 25.

15. Armand Marie Leroi, »A Family Tree in Every Gene«, i *The New York Times* den 14 mars 2005.

16. Se Fullwiley, »The Molecularization of Race« (2007); Nadia Abu El-Haj, »The Genetic Reinscription of Race«, i *Annual Review of Anthropology* volym 36, nr 1 (2007).

17. David C. Rowe, »Under the Skin. On the Impartial Treatment of Genetic and Environmental Hypotheses of Racial Differences«, i *American Psychologist* volym 60, nr 1 (2005), s. 69.

18. Se exempelvis Laura Bevilacqua m.fl., »A Population-specific *HTR2B* Stop Codon Predisposes to Severe Impulsivity«, i *Nature* volym 468, nr 7327 (2010); *forts på nästa sida*

boken *A Troublesome Inheritance*. Som ett genljud av 1700-talets rastypologi hävdade Wade att molekylärgenetiken hade bevisat förekomsten av »tre större mänskliga raser«: afrikaner, vita européer och östasiater. Genom att studera specifika platser i genomet – genetiska markörer kallade *ancestry-informative markers* – kunde forskarna enligt Wade identifiera vilken ras som olika individer tillhör. Wade argumenterade också för att de tre rasernas respektive karakteristika beror på naturligt urval: de genetiska mutationer som främjat överlevnad i ett visst historiskt sammanhang har under evolutionens gång skapat vissa dominerande beteenden. Exempelvis kan judars intelligens, européers företagsamhet och asiaters kollektivism förstås som resultatet av en genetisk-historisk process som i förlängningen lagt grunden för hela samhällen. Wade skrev:

[Skillnaderna mellan mänskliga samhällen] beror på ganska små variationer i det mänskliga sociala beteendet [...] som utvecklats inom varje ras under dess geografiska och historiska existens.

Dessa variationer har angett ramarna för samhällsinstitutioner av mycket skiftande karaktär. Västvärldens och Asiens samhällen är så olika, klansamhällen skiljer sig så från moderna stater, rika länder är rika medan fattiga länder är fattiga, på grund av institutionerna, som är kulturella byggen vilande på en grund av *genetiskt format socialt beteende*.¹⁹

Att mänskligt beteende i grunden är genetiskt kodat bevisas av vetenskapen, skrev Wade: de som motsatte sig detta faktum var antingen marxister eller forskare som gett vika för mångkulturalistisk ideologi. Men trots hänvisningarna till samtida molekylärgenetik kom Wades bok att röna hård kritik bland forskarna själva. Strax efter dess utgivning publicerade över hundra forskare ett brev där de tog avstånd från Wades teorier och slog fast att hans »spekulationer saknar stöd i det populationsgenetiska fältet«.²⁰ En av under-tecknarna var populationsgenetikern David Reich, som i en personlig kommentar menade att »våra upptäckter inte ger minsta uns av stöd för Wades

forts från föregående sida Kevin M. Beaver, »Molecular Genetics and Crime«, i Anthony Walsh och Kevin M. Beaver (red.), *Biosocial Criminology. New Directions in Theory and Research* (2009); John Paul Wright, »Inconvenient Truths. Science, Race, and Crime«, i Walsh och Beaver (red.), *Biosocial Criminology* (2009); Gregory Cochran m.fl., »Natural History of Ashkenazi Intelligence«, i *Journal of Biosocial Science* volym 38, nr 5 (2006).

19. Nicholas Wade, *A Troublesome Inheritance. Genes, Race and Human History* (2014), s. 241, min kursiv.

20. Graham Coop m.fl., »Letters: >A Troublesome Inheritance««, i *The New York Times Book Review* den 8 augusti 2014.

gissningar«. ²¹ Men trots kritiken av Wades sammanblandning av ras och genetik skulle Reich inom bara ett par år publicera en egen bok där han drog förvånansvärt likartade slutsatser.

Vilka vi är enligt Reich

Vid första anblick är David Reichs *Who We Are and How We Got Here* från 2018 en populärvetenskaplig sammanfattning av forskningsläget inom det som i dag kallas arkeogenetik. ²³ Tack vare den snabba utvecklingen inom molekylärgenetisk teknik kan forskare i dag DNA-analysa flera tusen år gamla mänskliga kvarlevor. Utifrån sekvensering av förhistoriska människors genom uttalar sig forskare om dessa individers kön, hudfärg, sjukdomsanlag och geografiska ursprung. I takt med ökningen av antalet analyserade genom från forntida människor – från en handfull i början av 2010-talet till nästan fyra tusen år 2017 – har arkeologer och genetiker även börjat ställa större frågor om mänsklig evolution, migration och produktionsförhållanden under förhistorisk tid. Under det senaste decenniet har forskare bland annat lagt fram nya hypoteser om korsningen mellan moderna människor och neandertalare, om jordbrukets spridning från Mellanöstern till Europa och om den väg av

västlig migration som för ungefär fem tusen år sedan verkar ha gett upphov till dagens folkgrupper i Europa. ²²

Som forskningsledare för Harvard-universitetets David Reich Lab – ett av världens ledande laboratorier för sekvensering och analys av forntida genom – är David Reich en nyckelfigur inom arkeogenetiken. I sin bok redogör han för vad han kallar »den forntida DNA-revolutionen« och dess landvinningar under det senaste decenniet. DNA-revolutionen, skriver Reich, håller inte bara på att »underminera våra antaganden om det förflutna«, utan kommer också att lösa gamla kontroverser inom arkeologi, historia och antropologi. Enligt Reich är det bara en tidsfråga innan DNA, snarare än att utgöra ett komplement till arkeologiska källor, blir arkeologins själva grundval.

Men Reichs bok är också en kraftfull, och tämligen motsägelsefull, inlaga i 2000-talets diskussion om genetik och ras. I början av boken sällar sig Reich till det läger som menar att molekylärgenetiken har underminerat föreställningen om biologiska raser. Han skriver:

[G]amla föreställningar om »raser« har under de allra senaste åren visat sig vara felaktiga. [...] En stor överraskning som

21. David Reich citerad i Michael Balter, »Geneticists Decry Book On race and Evolution«, i *Sciencemag.com* den 8 augusti 2014.

22. Se vidare Anna Källéns artikel i detta nummer av *Fronesis*.

23. David Reich, *Who We Are and How We Got Here. Ancient DNA and the New Science of the Human Past* (2018), s. xxiii, xvii–xxiii.

genomrevolutionen fört med sig är att mänskliga populationer i ett relativt nära förflutet var precis lika olika varandra som de är i dag, men att gränslinjerna mellan populationerna var så olika jämfört med i dag att de knappt känns igen. DNA från människor som levde för låt säga tio tusen år sedan visar att de mänskliga populationernas struktur på den tiden var kvalitativt annorlunda. Dagens populationer är blandningar av tidigare populationer, som i sin tur var blandningar. De afroamerikanska och latinska populationerna i Nord- och Sydamerika är bara de senaste i en lång rad av omfattande populationsblandningar.²⁴

Arkeogenetiken har med andra ord visat att dagens populationer inte utgör några homogena genetiska enheter som kan spåras tusentals år tillbaka, utan snarare är resultatet av ständigt nya blandningar mellan olika grupper. »Under den mänskliga historien«, skriver Reich, »har det aldrig funnits någon enskild population som utgjort roten till de övriga.« Detta innebär att politiska rörelser som projicerar rasistiska hierarkier bakåt i det förflutna undermineras av vetenskapliga fakta. »[I]deologier som söker återvända till en mytisk renhet«, skriver han, »står i total kontrast till den hårda vetenska-

pen.« DNA-revolutionen kommer att »ge oss ett alternativ till rasismens och nationalismens ondska och få oss att inse att vi har samma rätt till vårt mänskliga arv.«²⁵ Allt eftersom arkeogenetiken blottlägger världshistorien som en historia om blandning kommer rasistiska föreställningar om renhet, ursprung och kontinuitet att skjutas i sank.

Men samtidigt som Reich kritiserar renhetstänkande och raskategoriseringar bygger hans egen bok på en systematisk indelning av människor i genetiska grupper. Det gäller inte bara hans till synes oproblematiska bruk av termer som »européer«, »östasiater« och »västafrikaner« som genetiska enheter, utan också hans återkommande påstående om att det faktiskt finns, och har funnits, »oblandade« populationer. »Dagens Indien«, skriver Reich på ett ställe, »är resultatet av en blandning mellan två tydligt åtskilda populationer [...] som innan de blandades skilde sig lika mycket från varandra som européer och östasiater i dag.« Innan dessa folkgrupper blandades, fortsätter han, »fanns det oblandade populationer«. Lite längre fram hävdar han att de folkgrupper som finns i världen i dag »är blandningar av tydligt åtskilda populationer som inte längre existerar i oblandad form«.²⁶

24. Ibid., s. xxiv.

25. Ibid., s. 82, 121, 273.

26. Ibid., s. 135, 140, 259.

Reichs resonemang bygger således på en tydlig ambivalens: samtidigt som arkeogenetiken har bevisat att alla människor är blandade, finns det »oblandade« eller »tydligt åtskilda« populationer. Å ena sidan existerar inga raser, å andra sidan framställs »européer« och »östasiater« som genetiskt åtskilda grupper. Denna tvetydighet drivs till sin spets i en passage där Reich trots sina antirasistiska anspråk tycks skriva in sig i en rastypologisk tradition:

Den fysiska likheten mellan populationerna i västra Eurasien upptäcktes på 1700-talet av forskare som klassificerade folket i västra Eurasien som »européer« [*caucasians*] i syfte att skilja dem från östasiatiska »mongoloider«, subsahariska »negroider« och nyguineanska »australoider«. På 2000-talet växte genomiken fram som ett robustare sätt att gruppera samtida populationer än observation av fysiska drag.²⁷

Det är svårt att förstå detta citat på annat sätt än att Reich återupplivar den gamla rasvetenskapen, om än med nya molekylärgenetiska instrument. Den successiva förskjutningen i hans bok från en kritik av begreppet ras till en alltmer rasbiologiskt influerad jargong accentueras i bokens sista del,

där Reich går till angrepp mot en »ortodoxi« som gör gällande att det inte finns några substantiella biologiska skillnader mellan mänskliga grupper. I termer som för tankarna till Nicholas Wades bok argumenterar han för att denna ortodoxi inte kommer att kunna »överleva vetenskapens angrepp« och att DNA-revolutionen kommer att »ge hårda bevis« för att sådana skillnader faktiskt existerar. »Vi kan inte förneka förekomsten av påtagliga genetiska skillnader mellan populationer, inte bara i fråga om drag som hudfärg utan också i fråga om kroppsdimensioner, förmåga att bryta ner stärkelse och laktos, förmåga att andas på hög höjd och risk för vissa sjukdomar.« Och han fortsätter: »Dessa skillnader är bara början.« Därefter ger han exempel på molekylärgenetiska studier som anser sig ha påvisat samband mellan individers DNA och deras utbildningsnivå och intelligens. Sådana studier, skriver Reich, »är troligen bara toppen på isberget när det gäller betendedrag som påverkas av generna«. Eftersom populationer har »olika genomsnittliga värden« för olika färdigheter och förmågor, har individer ur olika populationer inte samma möjlighet att bli bra på samma saker. Man måste ta hänsyn till den »genetiskt förutbestämda prestationsförmågan« hos individer ur olika populationer.²⁸ Reich

27. Ibid., s. 93.

28. Ibid., s. 254, 251, 255, 257, 266.

kommer här fram till sin slutsats i diskussionen om genetik och ras. Om forskare inte vågar beröra genetiska skillnader mellan populationer, skriver han, kommer fältet att lämnas fritt för pseudovetenskapliga spekulationer à la Nicholas Wade:

[V]i måste rusta vår vetenskap och vårt samhälle för skillnadernas realitet i stället för att sticka huvudet i sanden och låtsas som om skillnader inte kan påvisas. Tigandet, eller påståendet om att påtagliga biologiska skillnader mellan populationer inte finns, är en skadlig strategi som vi forskare inte längre kan kosta på oss.²⁹

Med dessa ord har Reich på sätt och vis gått varvet runt: från att ha inlett sin bok med en kritik av begreppet ras, avslutar han den med en uppmaning om ett vetenskapligt förhållningssätt till de biologiska skillnader som traditionellt sett gått under namnet ras. Det grundläggande problemet verkar för Reich inte vara att genetiker understödjer rasidéer, utan att de talar för lite om de biologiska skillnaderna mellan människor. Trots talet om blandning är det olikheten som får sista ordet.

Genetik, blandning och åtskillnad

Hur ska vi förstå den förskjutning som sker i *Who We Are and How We Got Here?* Hur kommer det sig att David Reichs kritik av rasism och svepande kategoriseringar slår över i genetik essentialism och närmast rasbiologiska föreställningar om att individers beteenden bestäms av deras populationsgenetiska tillhörighet? Jag vill påstå att nyckeln för att förstå denna förskjutning ligger i själva begreppet blandning, som fastän det hos Reich framställs som en antites till idén om distinkta människoraser i själva verket aktiverar föreställningar om renhet och ursprunglighet.

Reich är inte ensam om att hävda att påvisandet av blandning utgör arkeogenetikens främsta antirasistiska bidrag. En rad arkeologer, genetiker och journalister har under de senaste åren framfört liknande påståenden.³⁰ Eftersom mänsklighetens historia har visat sig bestå i en process av ständiga blandningar mellan folkgrupper, menar de, måste rasistiska och chauvinistiska idéer om rena människoraser sägas vara empiriskt felaktiga. »Vi kan«, som genetiken Lynn Jorde uttrycker saken, »vederlägga uppfattningen om att någon kan

29. Ibid., s 258.

30. Se exempelvis Howard Wolinsky, »Ancient DNA and Contemporary Politics«, i *Embo Reports* volym 20, nr 12 (2019); »Hälften invandrare i vikingastad«, i *Aftonbladet* den 25 augusti 2018; Carl Zimmer, *She Has Her Mother's Laugh. The Powers, Perversions, and Potential of Geredity* (2018); Ann Gibbons, »There's No Such Thing as a »Pure« European«, i *Sciencemag.com* den 15 maj 2017; Karin Bojs, *Min europeiska familj de senaste 54 000 åren* (2015).

vara »ren«.« Alla moderna människor »har en otroligt komplicerad historia av blandning [...] och migration«. ³¹

Det grundläggande problemet med detta resonemang är att blandning, som vetenskapsantropologen Kimberly Tall-Bear har påpekat, »utgår ifrån en idé om renhet«. ³² Det genetiska begreppet blandning, konstaterar antropologerna Nicholas Passalacqua och Marin Pilloud, »förutsätter att det finns grupper som inte är blandade, eller snarare att det finns ursprungspopulationer av enbart ett visst ursprung«. ³³ Tanken är enkel: ingenting går att blanda som inte först varit oblandat. Även om man tänker sig en blandning av blandade delar måste det till slut finnas en ren och oblandad kärna. Annars har själva begreppet »blandning« ingen mening. Det populationsgenetiska påståendet att samtidens människor är en blandning av äldre folkgrupper förutsätter alltså att dessa äldre grupper någon gång har varit oblandade. Detta innebär i sin tur att även i dag existerande populationer i teorin skulle kunna vara oblandade.

Snarare än att urholka essentialistiska idéer om »rena raser« eller »oblandade populationer« bidrar blandningsretoriken därmed till att reproducera dem. Det till synes antirasistiska talet

om blandning döljer en outtalad föreställning om att det existerar, eller har existerat, genetiskt rena grupper. David Reich är särskilt intressant i det här sammanhanget, eftersom han, till skillnad från de flesta populationsgenetiker, tycks tillstå detta faktum. Som vi sett består hans bok av till synes direkt paradoxala påståenden: samtidigt som alla populationer är blandade finns det också »oblandade populationer«. Men dessa påståenden står vid närmare påseende inte i motsättning till varandra, utan utgör den logiska slutpunkten i den populationsgenetiska blandningsretoriken.

I ljuset av detta kan man också förstå varför Reich, trots att han utger sig för att ifrågasätta rasistiska idéer om fundamentala skillnader mellan människor, ändå hamnar i en position där han understryker dessa skillnaders betydelse. I likhet med all genetik bygger arkeogenetiken på *åtskillnadens metodologi*: för att DNA-sekvenser över huvud taget ska ha någon mening måste de jämföras med – och skiljas ifrån – andra sekvenser från andra individer. I arkeogenetiska sammanhang handlar detta framför allt om att separera och namnge de genetiska kluster som framkommer när forskare jämför förhistoriska individers DNA med varandra. Oavsett om dessa

31. Lynn Jorde citerad i Gibbons, »There's No Such Thing as a »Pure« European« (2017).

32. TallBear, *Native American DNA* (2013), s. 5.

33. Nicholas V. Passalacqua och Marin A. Pilloud, *Ethics and Professionalism in Forensic Anthropology* (2018), s. 92.

namn ges på geografiska, tidsliga eller arkeologiskt-kulturella grunder, upp- rättas ett slags absolut skillnad där olika kluster konstrueras som väsensskilda genetiska grupper.³⁴ Som arkeologen Susanne Hakenbeck har konstaterat bygger arkeogenetikens metod på att DNA-prover från forntida individer »får representera hela arkeologiska kulturer som i sin tur representerar etniska grupper«. ³⁵ Arkeologen Anna Källén gör en liknande poäng:

Namnen som sätts på etiketter av DNA-prover [...] är inte härledda från DNA:t – det finns med andra ord ingenting i själva DNA:t som säger »italiensk« – utan de är konstruerade av forskarna som ett sätt att skapa mening i statistiska mönster.³⁶

Detta gäller även för David Reich, där det relativa fåtal forntida DNA-prover som i dag finns till förfogande får ligga till grund för utsagor om »den nord-europeiska populationen«, »den öst-europeiska jägare-samlare-populationen« eller »den finska populationen« – geografiskt eller etniskt avgränsade kollektiv som får sin mening just därför

att deras medlemmar antas ha en genetisk struktur som statistiskt skiljer sig från andra grupper.³⁷ Om förhistoriska individer på detta sätt kan delas in i genetiskt separata grupper måste samma sak gälla dagens människor. När Reich avslutar sin bok med att betona »de påtagliga genetiska skillnaderna mellan populationer« är det en slutsats som inte motsäger, utan ligger helt i linje med den genetiska essentialism som präglar hans analys av mänsklighetens historia. Snarare än att underminera biologistiska föreställningar om ras är *Who We Are and How We Got Here* en bok som söker belägga rasers existens och betydelse – i det förflutna såväl som i vår samtid.

Avslutning

I samband med utgivningen av *Who We Are and How We Got Here* publicerade David Reich en essä i *The New York Times* där han sammanfattade sina åsikter om genetik och ras. Även om Reich sade sig vara medveten om att genetiken kan missbrukas i rasistiska syften, påpekade han att det inte längre går att blunda för »de genomsnittliga genetiska

34. För en diskussion om problematiken kring namngivningen av genetiska kluster inom arkeogenetiken, se Stefanie Eisenmann m.fl., »Reconciling Material Cultures in Archaeology with Genetic Data. The Nomenclature of Clusters Emerging from Archaeogenomic Analysis«, i *Nature Scientific Reports* volym 8, nr 1 (2018).

35. Susanne E. Hakenbeck, »Genetics, Archaeology and the Far Right: An Unholy Trinity«, i *World Archaeology* den 8 juli 2019, s. 3.

36. Anna Källéns artikel i detta nummer.

37. Reich, *Who We Are and How We Got Here* (2018), s. xxi, 109, 143.

skillnaderna mellan »raser««. Forntida DNA visar att »många av dagens raskonstruktioner har ett verklighetsunderlag«. Efter att återigen ha hänvisat till studier som påstods ha påvisat samband mellan gener, utbildningsnivå och intelligens, underströk Reich att individer ur olika populationer har olika genetiska kognitiva och beteendemässiga förutsättningar. Det vore enligt Reich »omöjligt – ja rent av ovetenskapligt, dåraktigt och absurt – att förneka dessa skillnader«. Han avslutade sin appell för ett nytt rasbegrepp med att påminna om sin antirasistiska övertygelse: »Att hävda att det inte existerar påtagliga skillnader mellan populationer kommer bara att öppna för rasistiskt missbruk av genetiken.«³⁸

Den här gången var det David Reichs tur att ta emot ett protestbrev. En vecka efter essån i *The New York Times* publicerade 68 forskare inom natur- och samhällsvetenskap, humaniora och juridik en text på *Buzzfeed* där de ifrågasatte Reichs idéer. Om ras används som beteckning för en grupp individer med en gemensam genetisk variant, kan man i princip finna raser överallt, påpekade de. Med tanke på att den genetiska skillnaden mellan individer i numerära termer uppgår till femton miljoner

baspar DNA (av tre miljarder baspar per individ), kan man finna statistiskt relevanta mönster var man än letar. »Med tanke på denna slumpmässiga variation kan man sekvensera genomen hos alla Red Sox-fans och alla Yankees-fans och komma fram till att en av dessa grupper har en statistiskt säkerställd högre förekomst av vissa genetiska varianter än andra grupper«, konstaterade författarna. »Detta innebär inte att Red Sox-fans och Yankees-fans är genetiskt åtskilda raser.«³⁹ De fortsatte:

Det är kort sagt skillnad mellan att finna genetiska skillnader mellan individer och att *konstruera* genetiska skillnader mellan grupper genom att göra medvetna val av typer av grupper som är relevanta för ens syften. Denna typ av grupper existerar inte »i naturen«, utan skapas genom mänskliga val. Medlemmarna av sådana grupper har inte några gemensamma biologiska attribut, utan *innebörden och betydelsen* av grupperna i fråga skapas genom sociala handlingar.⁴⁰

Det centrala problemet med Reichs resonemang, menade författarna, var likhetstecknet mellan genetiska skillnader och ras. Att biologiska skillnader

38. David Reich, »How Genetics is Changing Our Understanding of »Race«, i *The New York Times* den 23 mars 2018.

39. Jonathan Kahn m.fl., »How Not to Talk about Race and Genetics«, i *Buzzfeed News* den 30 mars 2018.

40. Ibid.

existerar innebär inte per automatik att raser existerar. För att få bättre kunskap om den historiska och politiska problematik som är knuten till rasbegreppet borde genetiker som Reich »samarbeta med sina kollegor inom samhällsvetenskap, humaniora och folkhälsa«.41

Kontroversen kring *Who We Are and How We Got Here* visar att debatten om genetik och ras inte är över. Det tidiga 2000-talets kartläggning av det mänskliga genomet och den påföljande insikten om att alla människor är genetiskt snarlika tycks närmast ha gett förställningen om genetiskt åtskilda raser

nytt bränsle. Om främlingsfientliga och etnochauvinistiska rörelser fortsätter att vinna mark är det troligt att detta också kommer att innebära nya incitament för en alltmer rasorienterad genetik. Men frågan om huruvida framtidens genetik kommer att »öppna en bakväg till eugeniken«, som Troy Duster befarar, avgörs trots allt av forskarna själva.⁴² Bara de kan avgöra om de vill fortsätta att rasifiera de 0,01 procent som skiljer människor från varandra – och därmed ge fortsatt legitimitet åt idéer om biologiskt åtskilda raser. Det är i slutändan en etisk och politisk fråga.

41. Ibid.

42. Troy Duster, *Backdoor to Eugenics* (1990).